

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล

โรงเรียนสาธิตสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์

วิจัยและนวัตกรรม ในกรุงเทพมหานคร

Teachers' Opinions towards Aesthetic Experiences

Arrangement for Preschoolers in the Demonstration School under Ministry of

Higher Education, Science, Research and Innovation in Bangkok

ณิชารีย์ ธนบรรเจิตสิน¹ และ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ^{2*}

Nicharee Tanabunjerdsin¹ and Sasilak Khayankij^{2*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล โรงเรียนสาธิตในกำกับของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม ประชากร คือ ครูประจำชั้น และครูผู้ช่วย โรงเรียนสาธิตในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 65 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงที่สุด ($\mu = 4.73$) รองลงมา คือ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ ($\mu = 4.68$) และการจัดสภาพแวดล้อม ($\mu = 4.55$) ตามลำดับ

คำสำคัญ : สุนทรียประสบการณ์, ความคิดเห็นของครู, เด็กวัยอนุบาล

¹ นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Graduate Student of Early Childhood Education Division, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University, E-mail: nichareetana@gmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาระดับปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lecturer of Early Childhood Education Division, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University
E-mail: sasilak.k@chula.ac.th

* Corresponding author

Abstract

The purpose of this research was to study teachers' opinions towards aesthetic experiences arrangement for preschoolers in 3 aspects: perspective towards aesthetic experiences, aesthetic process, and environment arrangement. The population comprised 65 class teachers and teaching assistants in the demonstration school under Ministry of Higher Education, Science, Research, and Innovation in Bangkok. The research tool was a questionnaire. The data was analyzed by percentage, mean and standard deviation. The research results found that the teachers' opinions towards aesthetic experiences arrangement for preschoolers in all 3 aspects performed at the highest level ($\mu = 4.65$). Regarding each aspect, it was found that perspective towards aesthetic experiences was the highest mean score ($\mu = 4.73$), followed by aesthetic process ($\mu = 4.68$) and environment arrangement ($\mu = 4.55$).

Keywords: aesthetic experiences, teachers' opinions, preschoolers

บทนำ

สุนทรียประสบการณ์เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ช่วยให้พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างสอดคล้องประสานกัน รวมถึงเป็นการตอบสนองพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เนื่องด้วยสุนทรียประสบการณ์มิได้มุ่งเน้นพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง (Schirmacher, 1988) เมื่อได้รับสุนทรียประสบการณ์จะทำให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของความงามทั้งจากธรรมชาติ และงานศิลปะ ความซาบซึ้งนี้เป็นความรู้สึกที่เกิดมาจากการรับรู้ของมนุษย์ และเจริญได้ด้วยประสบการณ์ ผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้งห้า ประกอบด้วย การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส และการสัมผัส เมื่อรับรู้แล้วเด็กจะสามารถแสดงออก และถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด ผ่านการแสดงออกทางภาษา การเคลื่อนไหว ดนตรีการเต้นรำ หรือบทเพลง เมื่อเทียบกับผู้ใหญ่แล้ว เด็กสามารถรับ และถ่ายทอดสุนทรียะได้อย่างเปิดกว้างมากกว่า เนื่องจากเด็กวัยนี้มิได้แบ่งแยกงานศิลปะตามขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือศาสนา แต่เด็กวัยนี้มองศิลปะเป็นองค์รวม (Mayesky, 2015)

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 กำหนดสุนทรียภาพเป็นหนึ่งในจุดหมาย ที่ระบุว่าเมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะเกิด สุขภาพจิตดี มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม จริยธรรมและจิตใจที่ดีงาม รวมถึงระบุในประสบการณ์สำคัญด้านอารมณ์และจิตใจ กล่าวคือ ครูอนุบาลต้องจัดกิจกรรมให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสในการชื่นชมศิลปะที่หลากหลาย สร้างสรรค์สิ่งสวยงาม และแสดงออกอย่างมีความสุขกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์สนุกสนาน ขอบข่ายในการจัดกิจกรรมครูอนุบาลต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ดนตรี การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ และประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยกิจกรรมที่มีการบูรณาการสุนทรียประสบการณ์เข้าไปเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมศิลปะ และกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ที่ช่วย

ให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ ผ่านเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตาม จังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง และกิจกรรมเสรี ที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมประสบการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สุนทรียะเป็นสิ่งที่ยังจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นระบบของการคิด และพัฒนาการแสดงออก โดยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับบุคลิกภาพของมนุษย์ ศักยภาพทางสุนทรียะนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสอนให้เกิดขึ้นจริงได้ หากเป็นสัญญาณที่ผุดขึ้นมาเอง ซึ่งองกามเติบโตได้จากการสัมผัสกับสุนทรียประสบการณ์ผ่านงานศิลปะ การทำงานศิลปะ การเห็น การสัมผัสความเป็นสุนทรียะจากถ้อยคำ จังหวะ เสียง รูปร่าง รูปทรง สี การเคลื่อนไหว หรือการผสมผสานของส่วนประกอบเหล่านี้ในผลงานศิลปะ รวมไปถึงการได้รับประสบการณ์จากสื่อที่หลากหลาย (Lowenfeld & Britain, 1982) ครูอนุบาลเป็นบุคคลที่สำคัญในการมอบโอกาสให้เด็กได้สัมผัสกับสุนทรียประสบการณ์ที่หลากหลาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาการแสดงออกของเด็ก ผ่านองค์ประกอบทางสุนทรียะ 3 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะคิดทางสุนทรียะ จากการให้โอกาสเด็กได้ลงมือกระทำ และใช้ประสาทสัมผัสในการสืบเสาะเรียนรู้ 2) กระบวนการทางสุนทรียะ จากการให้โอกาสเด็กได้สัมผัสความงามของธรรมชาติ และใช้ประสาทสัมผัสอย่างใคร่ครวญ และ 3) การตอบสนองทางสุนทรียะ จากการตอบสนองทางอารมณ์ในด้านการแสดงออก และการตอบสนองทางจิตใจในด้านของการตัดสินใจหรือการประเมิน (Schirmacher, 1988) โดยมีแนวทางการสนับสนุนสุนทรียประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยใน 3 มิติ คือ 1) มิติด้านการรับรู้ (perceptual dimension) จากการใช้ประสาทสัมผัสสัมผัสความงามที่อยู่รอบตัว 2) มิติด้านการสำรวจ (exploratory dimension) จากการลงมือทำกับงานที่หลากหลาย ผ่านการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่มีคุณภาพดี และ 3) มิติด้านปัญญา (intellectual dimension) จากการแปลงความรู้สึกนึกคิด ออกมาเป็นการแสดงออกเพื่อสื่อสารให้เป็นรูปธรรม (Lim, 2005)

โรงเรียนสาธิตในกำกับของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นสถานฝึกปฏิบัติการทางการศึกษา และใช้เป็นสถานที่ศึกษาวิจัยงานต่าง ๆ โดยโรงเรียนสาธิตมุ่งเน้นและสนับสนุนการแสดงออก และการสร้างสรรค์ในทุกรูปแบบของนักเรียน ระดับชั้นปฐมวัย ใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ และลงมือกระทำ ผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนานักเรียนโดยองค์รวม นักเรียนมีความพร้อมทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา และด้านสุนทรียศาสตร์ สุนทรียประสบการณ์ช่วยให้พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียนพัฒนาอย่างสอดคล้องประสานกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวม

สุนทรียประสบการณ์เป็นประสบการณ์สำคัญซึ่งบุคคลจำเป็นต้องได้รับตั้งแต่ปฐมวัย อันจะนำไปสู่การปลูกฝังรสนิยม ชื่นชมความงามจากสิ่งต่างๆรอบตัว เป็นประสบการณ์ที่ต้องใช้ระยะเวลาและความเข้าใจของผู้จัดประสบการณ์ ความเข้าใจของครูมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสุนทรียประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาว่า ครูอนุบาลในโรงเรียนมีมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กอย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ

ศึกษาความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล โรงเรียนสาธิตสังกัดกระทรวง การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานและแนวทางใน การปรับปรุงการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหลักสูตร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครุอนุบาลในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล โรงเรียน สาธิตในกำกับของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 3 ด้าน ได้แก่ มุมมองต่อสุนทรีย ประสบการณ์ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม

วิธีการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ได้แก่ หลักการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลของ Mayesky (2015) องค์ประกอบของสุนทรียศาสตร์ สำหรับเด็กอนุบาลของ Schirmacher (1988) และภารกิจของการจัดการศึกษาสุนทรียศาสตร์ของ Denac (2014) สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเรื่อง การจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม (ตาราง 1)

ตาราง 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นหลัก
ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	1. ด้านมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์
	1.1 ความหมาย
	1.2 คุณค่า
	2. กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์
	2.1 กิจกรรม
	2.2 การตอบสนอง
	3. การจัดสภาพแวดล้อม
	3.1 สื่อ อุปกรณ์
	3.2 บรรยากาศ

2. การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูประจำชั้น และครูผู้ช่วยระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1-ชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กรุงเทพมหานคร จำนวน 65 คน จาก 7 โรงเรียน (อ้างอิงจากข้อมูลจากการสอบถามทางโทรศัพท์)

3. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 กำหนดลักษณะและโครงสร้างของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามครู เรื่อง ความคิดเห็นในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด คณะ และสาขาที่ศึกษาของ วุฒิการศึกษาสูงสุด โรงเรียนที่ปฏิบัติงาน ประสบการณ์ในการเป็นครูประจำชั้นอนุบาลหรือครูผู้ช่วยประจำชั้นอนุบาล ประสบการณ์ในการเรียน และอบรมเกี่ยวกับสุนทรียประสบการณ์ กิจกรรมทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และกิจกรรมสุนทรียประสบการณ์ที่จัดให้แก่เด็ก จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม จำนวน 36 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ที่มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ

3.2 ผู้วิจัยนำเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นนำไปปรับปรุงเพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา และการใช้ภาษา วิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องได้ค่าเฉลี่ยของเครื่องมือ เท่ากับ 0.84 เป็นค่าที่ยอมรับได้ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์ ผู้วิจัยคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น ได้เท่ากับ 0.918 แสดงว่า แบบสอบถามมีคุณภาพ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามผ่านรูปแบบออนไลน์ มีอัตราการตอบกลับมาอย่างสมบูรณ์ จำนวน 65 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

เมื่อรวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลที่ได้รับแล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ดังนี้

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 : ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแปลผลความคิดเห็นของครูอนุบาลในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

แปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยคะแนน 4.51–5.00	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยคะแนน 3.51–4.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยคะแนน 2.51–3.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยคะแนน 1.51–2.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยคะแนน 1.00–1.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 : ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนับความถี่ จัดหมวดหมู่ข้อมูล และเรียบเรียงคำตอบ นำเสนอในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม สรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 96.9 มีอายุระหว่าง 31–40 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.0 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 49.2 จบการศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 52.3 โดยจบสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.1 ครูส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 50.7 มีประสบการณ์สอน 6–8 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.2 ส่วนใหญ่ได้เรียนในรายวิชาที่เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ในระดับชั้นปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 63.1 และเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล คิดเป็นร้อยละ 50.8 โดยครูจัดสุนทรียประสบการณ์ในกิจกรรมเคลื่อนไหวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.7

2. ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นในการจัดสุนทรียประสบการณ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.65$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์มีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงที่สุด ($\mu = 4.73$) รองลงมา คือ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ ($\mu = 4.68$) และการจัดสภาพแวดล้อม ($\mu = 4.55$) ตามลำดับ

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครู

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	μ	SD	แปลผล
1. มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์	4.73	0.34	มากที่สุด
2. กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์	4.68	0.35	มากที่สุด

ตาราง 2 (ต่อ)

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครู

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	μ	SD	แปลผล
3. การจัดสภาพแวดล้อม	4.55	0.37	มากที่สุด
รวม	4.65	0.32	มากที่สุด

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบรอง สรุปได้ดังนี้

1. มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 องค์ประกอบรอง ($\mu = 4.73$) ด้าน โดยด้านคุณค่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\mu = 4.74$) และรองลงมา คือ ด้านความหมาย ($\mu = 4.72$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

1.1 ความหมาย ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.72$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้ประสาทสัมผัส ($\mu = 4.78$) รองลงมา คือ การชื่นชมธรรมชาติรอบตัว ($\mu = 4.67$)

1.2 คุณค่า ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.74$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเคารพในความแตกต่าง ($\mu = 4.78$) รองลงมา คือ การจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายให้ชั้นเรียนสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น การพัฒนาการคิด และความคิดสร้างสรรค์ ($\mu = 4.76$)

ตาราง 3

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครู ในมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	μ	SD	แปลผล
1. ด้านมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์	4.73	0.34	มากที่สุด
1.1 ความหมาย	4.72	0.35	มากที่สุด
1.1.1 การชื่นชมธรรมชาติรอบตัว	4.67	0.42	มากที่สุด
1.1.2 การใช้ประสาทสัมผัส	4.78	0.36	มากที่สุด
1.2 คุณค่า	4.74	0.39	มากที่สุด
1.2.1 การเคารพในความแตกต่าง	4.78	0.44	มากที่สุด
1.2.2 การพัฒนาการคิด และความคิดสร้างสรรค์	4.76	0.41	มากที่สุด

2. กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 2 องค์ประกอบ ($\mu = 4.68$) โดยด้านกิจกรรม และด้านการตอบสนอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากัน ($\mu = 4.68$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

2.1 กิจกรรม ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.68$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเปิดโอกาสให้แสดงออกทางความคิด ($\mu = 4.78$) รองลงมา คือ การมีประสบการณ์ศิลปะแขนงต่าง ๆ ($\mu = 4.57$)

2.2 การตอบสนอง ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.68$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ($\mu = 4.82$) รองลงมา คือ การกระตุ้นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ ($\mu = 4.55$)

ตาราง 4

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครู ในกระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	μ	SD	แปลผล
2. ด้านกระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์	4.68	0.35	มากที่สุด
2.1 กิจกรรม	4.68	0.43	มากที่สุด
2.1.1 การเปิดโอกาสให้แสดงออกทางความคิด	4.78	0.37	มากที่สุด
2.1.2 การมีประสบการณ์ศิลปะแขนงต่าง ๆ	4.57	0.57	มากที่สุด
2.2 การตอบสนอง	4.68	0.34	มากที่สุด
2.2.1 การสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก	4.82	0.35	มากที่สุด
2.2.2 การกระตุ้นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และ จินตนาการ	4.55	0.45	มากที่สุด

3. การจัดสภาพแวดล้อม พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.55$) โดยด้านบรรยากาศ มีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงที่สุด ($\mu = 4.63$) และรองลงมา คือ ด้านสื่อ อุปกรณ์ ($\mu = 4.47$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

3.1 สื่อ อุปกรณ์ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.47$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ คุณภาพดี ($\mu = 4.76$) รองลงมา คือ การเลือกใช้สื่อที่มีรูปแบบการใช้งานที่หลากหลาย ($\mu = 4.58$) และการจัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก ($\mu = 4.06$) ตามลำดับ

3.2 บรรยากาศ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.63$) โดยประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดพื้นที่ให้สามารถเข้าถึงสื่อได้ และเหมาะสมกับ

กิจกรรม ($\mu = 4.83$) รองลงมา คือ การเลือกใช้ครุภัณฑ์ที่มีขนาดเหมาะสม ($\mu = 4.79$) และการใช้อากาศและแสงสว่างจากธรรมชาติ ($\mu = 4.28$) ตามลำดับ

ตาราง 5

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครู ในการจัดสภาพแวดล้อม

ความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์ สำหรับเด็กวัยอนุบาล	μ	SD	แปลผล
3. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	4.55	0.37	มากที่สุด
3.1 สื่อ อุปกรณ์	4.47	0.47	มาก
3.1.1 การเลือกใช้สื่อที่มีรูปแบบการใช้งานที่หลากหลาย	4.58	0.54	มากที่สุด
3.1.2 การเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ คุณภาพดี	4.76	0.43	มากที่สุด
3.1.3 การจัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ให้สอดคล้องกับความสนใจ ของเด็ก	4.06	0.86	มาก
3.2 บรรยากาศ	4.63	0.38	มากที่สุด
3.2.1 การใช้อากาศ และแสงสว่างจากธรรมชาติ	4.28	0.64	มาก
3.2.2 การจัดพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงสื่อได้ และเหมาะสมกับ กิจกรรม	4.83	0.35	มากที่สุด
3.2.3 การเลือกใช้ครุภัณฑ์ที่มีขนาดเหมาะสม	4.79	0.41	มากที่สุด

3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อมูลจากแบบสอบถาม มีครูแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม 3 ประเด็น ได้แก่ ในการจัดกิจกรรมสุนทรียะสำหรับเด็กไม่ควรเร่งรีบ หรือมีการกำหนดเวลา (1 คน) สุนทรียประสบการณ์จะหล่อหลอมเด็กให้เติบโตอย่างมีความสุขจากภายในเป็นกลไกสำคัญในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในอนาคตอย่างมั่นคง และเข้มแข็งแต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลาย ๆ ด้านเพื่อความลงตัว (1 คน) และการส่งเสริมสุนทรียะให้แก่เด็กควรต้องเป็นผู้มีสุนทรียะ และเป็นต้นแบบให้แก่เด็กได้ (1 คน)

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลจำแนกเป็นรายด้าน ได้แก่ มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. มุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการชื่นชมความงามที่มาจากธรรมชาติ และงานศิลปะ โดยรับรู้คุณค่าของความงามผ่านประสาทสัมผัส อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากครูส่วนใหญ่จบการศึกษาด้านศิลปศึกษา ปริญญาตรี และมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการจัดสุนทรียประสบการณ์อยู่แล้ว ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวได้มาจากการเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ใน

ระดับชั้นปริญญาตรี รวมถึงส่วนใหญ่ได้รับสุนทรียประสบการณ์โดยตรงจากการเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ส่งผลให้ครูมีความคิดเห็นด้านมุมมองต่อสุนทรียประสบการณ์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งเรื่องของการเข้าใจความหมาย และการเห็นคุณค่าของสุนทรียประสบการณ์ เช่น การแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการชื่นชมความงามรอบตัว การให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนาที่แตกต่างกัน ภาษาท้องถิ่นของแต่ละภาค การแสดงพื้นเมือง หรือการรับฟัง และยอมรับในความคิดที่แตกต่างกันของเด็กโดยไม่ตัดสิน โดยสะท้อนให้เห็นว่า ครูอนุบาลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ การแสดงออก และการตระหนักถึงความแตกต่างของผู้คน และสิ่งรอบตัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล สอดคล้องกับ Schirmacher (1988) กล่าวว่า เด็กเรียนรู้ และซึมซับผ่านการเลียนแบบทางความคิดและการกระทำ ครูอนุบาลจึงมีผลอย่างมากในการแนะนำให้เด็กได้เข้าถึงสุนทรียะรอบตัว และสอดคล้องกับ Chen (2014) ที่กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะมีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการสุนทรียประสบการณ์ให้แก่เด็กวัยอนุบาล ซึ่งสามารถทำได้โดยจัดประสบการณ์ให้เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ และงานศิลปะ โดยครูควรเป็นแบบอย่างในการชื่นชมผลงานศิลปะที่หลากหลาย รวมถึงการเป็นแบบอย่างทางกายภาพ และด้านความรู้สึกรักใคร่ที่แสดงออกให้เด็กเห็นผ่านการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

2. กระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและการตอบสนองของครูที่สนับสนุนให้เด็กเข้าถึงสุนทรียภาพ ผ่านการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทางความคิด การได้รับประสบการณ์จากศิลปะแขนงต่าง ๆ รวมถึงสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก และกระตุ้นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากครูมีความคิดเห็นว่า ตัวครูมีบทบาทสำคัญในส่งเสริมสุนทรียประสบการณ์ให้แก่เด็ก เช่น การจัดกิจกรรมปลายเปิดที่让孩子เลือกทำด้วยตนเองอย่างอิสระ การให้เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ การสื่อสารด้วยถ้อยคำเชิงบวกและถ้อยคำที่ไพเราะ สอดคล้องกับ Feeney and Moravcik (1987) กล่าวว่า พัฒนาการทางสุนทรียะเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้รับประสบการณ์จากความงามที่อยู่รอบตัวทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน ดังนั้นครูจึงมีบทบาทสำคัญในการแนะนำเด็กให้รู้จักกับสุนทรียประสบการณ์ และส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้สุนทรียประสบการณ์ด้วยตนเอง ส่งผลให้ครูมีความคิดเห็นด้านกระบวนการจัดสุนทรียประสบการณ์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านกิจกรรม และการตอบสนอง

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ครูมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการกระตุ้นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ ในรายการที่ระบุไว้ว่า ครูเป็นผู้นำกิจกรรมโดยให้เด็กปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ผลจากแบบสอบถาม แสดงให้เห็นว่า ครูอนุบาลมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในหลักการจัดสุนทรียประสบการณ์กับเด็กวัยอนุบาล เนื่องจากการจัดสุนทรียประสบการณ์ควรเปิดพื้นที่อิสระให้เด็กได้ทำกิจกรรม อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ แต่ครูอนุบาลมีความเข้าใจว่า ครูต้องเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอน อาจเนื่องมาจากครูอนุบาลส่วนใหญ่ให้คุณค่ากับผลงานสุดท้ายของเด็ก

มากกว่ากระบวนการ ประกอบกับครูขาดการประเมินพัฒนาการทางสุนทรียะของเด็กอย่างเป็นระบบ เช่น การจดบันทึกพฤติกรรมหรือคำพูดของเด็ก ครูใช้เพียงวิธีการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กขณะทำกิจกรรม และการเก็บผลงานเด็กเท่านั้น ซึ่งขัดแย้งกับ Koster (2009) ที่กล่าวว่า ครูควรให้คุณค่ากับกระบวนการการทำงานมากกว่าผลงาน โดยต้องหาวิธีในการบันทึก และนำเสนอขั้นตอนการทำงานทั้งหมด และสอดคล้องกับ Rucci and McKenna (2016) ที่กล่าวว่า กระบวนการการทำงานเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของเด็กที่สื่อให้เห็นถึงการแสดงออกทางความคิด และความรู้สึ้อย่างแท้จริง

3. การจัดสภาพแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ และการจัดการบรรยากาศทางกายภาพให้สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความหลากหลายของประสาทสัมผัส เพื่อสนับสนุนให้เด็กเข้าถึงสุนทรียภาพ เกิดแรงบันดาลใจ และความสนใจในการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ครูมีคะแนนความคิดเห็นด้านบรรยากาศในระดับมากที่สุด คือ การใช้อากาศ แสงสว่างจากธรรมชาติ การจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน และเหมาะสมกับกิจกรรม เพื่อให้เด็กสามารถเข้าถึงสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ได้ด้วยตนเอง หรือการเลือกใช้ครุภัณฑ์ที่มีขนาดเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศให้เหมาะสมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการเรียนรู้ และกระตุ้นการเกิดสุนทรียประสบการณ์ในเด็กวัยอนุบาล สอดคล้องกับ Lowenfeld and Brittain (1982) กล่าวว่า การจัดพื้นที่จึงส่งผลต่อกระบวนการคิดทั้งหมดของเด็ก เนื่องจากเด็กวัยอนุบาลเรียนรู้ผ่าน การกระทำได้มากกว่าคำพูด การที่เด็กสามารถหยิบจับ มองเห็นการจัดวางอย่างมีลำดับ และ เคลื่อนไหวไปรอบห้องด้วยตนเองทำให้เด็กเข้าใจในลำดับ พื้นที่ว่าง และตำแหน่ง ดังนั้นการจัดพื้นที่ ในห้องเรียนควรเอื้อต่อการเคลื่อนไหวและการเรียนรู้ของเด็ก แต่เมื่อพิจารณาในรายการ พบว่า ครูมีความเข้าใจตลาดเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับความสว่างในห้องเรียน โดยครูมีความเห็นว่า ควรใช้แสงจากไฟนีออนขณะเด็กทำกิจกรรม เพื่อให้เด็กทำกิจกรรมได้ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าความสว่างนั้นควรจะต้องมากับธรรมชาติ และประกอบกับสภาพทางกายภาพของห้องเรียนหรือการออกแบบของห้องเรียนที่อาจจะเลือกไม่ได้ อย่างไรก็ตาม แสงจากธรรมชาติก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะส่งผลต่อสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็ก สอดคล้องกับ Mayesky (2015) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสำคัญพอ ๆ กับความสวยงามภายในห้องเรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นกุญแจสำคัญในการจัดประสบการณ์สร้างสรรค์ ดังนั้นครูต้องคำนึงถึงความร้อน และการระบายอากาศที่เหมาะสม รวมทั้งแสงที่เด็กได้รับควรเป็นแสงจากธรรมชาติที่ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยยังพบว่า ครูมีคะแนนความคิดเห็นด้านสื่อ อุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก เช่น การเลือกสื่อที่เด็กสามารถจัดกระทำได้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น บล็อกไม้ ดินน้ำมัน แป้งโดว์ เลโก้ การจัดหาวัสดุธรรมชาติจากท้องถิ่น หรือวัสดุสังเคราะห์ที่มีผิวสัมผัสหลากหลายให้เด็กได้ใช้งาน แต่เมื่อพิจารณาในรายการ พบว่า ครูมีความเข้าใจตลาดเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการจัดเตรียม และเลือกสรรสื่อ อุปกรณ์ให้เด็กตามความสนใจ และความต้องการของเด็ก รวมถึงเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นหาวิธีการเล่นของตนเอง อาจเนื่องมาจากครูส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้เด็กเป็นผู้นำการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือมีอิสระในการเลือก

คิด เลือกทำ เลือกตัดสินใจด้วยตนเอง เพราะครูไม่ได้มองว่าสิ่งที่เด็กมีอิสระในการเลือกคิด เลือกทำ เลือกตัดสินใจ ด้วยตนเองนั้นเกี่ยวข้องกับสุนทรียประสบการณ์ ดังนั้น ครูจึงมักจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์และกำหนดวิธีการเล่นให้ชัดเจน รวมถึงการเลือกสรรสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ตามความสนใจและความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ การที่เด็กเป็นผู้นำการเรียนรู้ หรือการที่เด็กสามารถเข้าถึงสิ่งที่เด็กต้องการจะทำได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งสำคัญในการเกิดสุนทรียประสบการณ์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ได้ สอดคล้องกับ Mayesky (2015) กล่าวว่า สุนทรียประสบการณ์ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ และส่งผลให้เด็กมีอิสระในตนเอง เปิดกว้างทางความคิด นำไปสู่ความยืดหยุ่นทางความคิด และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมครูเห็นถึงความสำคัญของสุนทรียประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การปลูกฝังรสนิยม ชื่นชมความงามจากสิ่งต่างๆรอบตัว พัฒนาระบบการคิด ความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการแสดงออกในเด็ก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของครูในการจัดสุนทรียประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล ในโรงเรียนที่มีบริบทการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างและหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น โรงเรียนจากสังกัดอื่น ๆ หรือโรงเรียนทางเลือก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560*. สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. สุวีริยาสาส์น.

ภาษาอังกฤษ

Chen, Y. T. (2014). A study on early childhood educators' aesthetic teaching beliefs and practices in Taiwan. *The Pacific Early Childhood Education Research Association*, 8(3), 21-29.
Denac, O. (2014). The significance and role of aesthetic education in schooling. *Creative Education*, 5, 1714-1719.

- Feeney, S., & Moravcik, E. (1987). A thing of beauty: Aesthetic development in young children. *Young Children*, 7-15.
- Koster, J. B. (2009). *Growing artists: Teaching the arts to young children* (4th ed.). Thomson Delmar Learning.
- Lim, B. (2005). Aesthetic experience in a dynamic cycle: Implications for early childhood teachers and teacher educators. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 25(4), 367-373. <https://doi.org/10.1080/1090102050250411>
- Lowenfeld, V., & Britain, W. L. (1982). *Creative and mental growth*. Macmillan.
- Mayesky, M. (2015). *Creative activities and curriculum for young children* (11th ed.). Cengage Learning.
- Rucci, B., & McKenna, B. (2016). *Art workshop for children: How to foster original thinking with more than 25 process art experiences*. Quarry Books.
- Schirmacher, R. (1988). *Art and creative development for young children*. Delmar.